

ביאורים

לאחר כל ההקדמות שעשה הרמב"ם, ניתן לעבור לעניין העיקרי של דבריו. הצעד הראשון שאותו עושה הרמב"ם הוא העיסוק במושג 'תענוג'. כדי להבין נכון את הייעודים המובטחים לאדם, צריך, קודם כל, להבין מהו התענוג הרצוי והטוב, ומתוך כך לבאר למה התכוונו חז"ל כשעסקו בתענוג המובטח לאדם. דרכם של בני האדם היא לקלוט ולפרש את הדברים שבהם הם עוסקים, לפי ראות עיניהם, לפי נקודת המבט שממנה הם מסתכלים. לדוגמה, אם יעמדו - בעל חיים, תינוק ומבוגר מול מציאות כלשהי, הם יראו דברים שונים זה מזה, על אף שהמציאות היא אותה מציאות. מסיבה זאת, אדם החי בעולם גשמי, רואה את כל המציאות דרך 'משקפיים' גשמיים. לכן כשאדם חושב על תענוג הוא חושב על עניין גשמי. קשה לאדם הנמצא בעולם גשמי להבין ולחוש תענוג רוחני. אולם באמת התענוגים הגשמיים ירודים ופחותים לעומת התענוגים הרוחניים, והנאת האדם מהם מוגבלת ונגמרת, ולעומת זאת התענוגים הרוחניים, עליונים ומרוממים יותר, וקיימים לנצח ללא הפסקה וכליון. אדם הנמצא בעולם הזה, חי אותו וקשור אליו מאוד, הוא אינו רוצה כלל להתנתק מהנאותיו הגשמיות, וקשה לו להבין כיצד ייתכן שיצור כלשהו, אדם או מלאך, לא ירצה לחוות הנאות כאלה. אולם דבר זה אינו נכון. ההנאה הרוחנית גדולה ועמוקה לאין ערוך מההנאה הגשמית. גם בעולם הזה ישנן דוגמאות טובות לדבר זה. למשל, מלך חדש במעמד ההכתרה שלו, לא יותר על המעמד המיוחד אפילו לצורך טיול מופלא או אכילת מאכלים מיוחדים. כך גם ההנאות הרוחניות. מי שזוכה להנאות אלה, מצוי במקום של הנאה אמיתית ועמוקה, הנאה מלאה תוכן עליון שאינו נפסק, וממילא ההנאות הגשמיות אינן חשובות בעיניו. אלא שכדי להשיג מדרגה זו צריך או להיות מלאך או נברא עליון אחר שאינו חלק מעולם הזה, או לעבוד עבודה רוחנית גדולה.

הרחבות

• היחס שלנו לתענוגים רוחניים

אבל אין אצלנו, בשום פנים, תענוג זולתי תענוג הגוף בלבד. הרמב"ם מבאר שהתענוג אותו אנו מכירים הוא רק תענוג גופני, ולהשגת תענוג רוחני צריך "חקירה גדולה". דבריו מלמדים שני עקרונות: א. העניינים הרוחניים אינם קיימים אצלנו באופן טבעי אלא מגיעים רק אחר עבודה מאומצת (עיי' בהקדמה למסילת ישרים). ב. למרות שהעניינים הרוחניים אינם חלק טבעי מאתנו, הינם ברי השגה. הרב קוק כותב שניתן להתגבר על הריחוק מהעניינים הרוחניים ולחיות חי קדושה על ידי לימוד אמונה ובידור ידיעות עליונות [אורות הקודש עמ' רצב].

• נפש הכוכבים

שהמלאכים והגלגלים... שהם יודעין ומשיגין באמתת הבורא יתברך. שיטת הרמב"ם היא, שלכוכבים ולגלגלים (מסלול תנועת הכוכבים) יש "נפש ודעה והשכל" [הלכות יסודי התורה ג, ט]. אולם אין הכוונה שיש לכוכבים נפש כמו לאדם ולבהמה אלא מציאותם שונה. הפילוסופים הגיעו להנחה זו משום שלכוכבים יש תנועה מעגלית, בשונה מכל חפץ דומם אחר [מורה נבוכים ב, ד]. אולם ריה"ל [כוזרי ד, כה] ורס"ג [אמונות ודעות (קאפח) ב, י] חלקו על שיטה זו. (עיי' בספרו של הרב שילת 'בין הכוזרי לרמב"ם' עמ' רעא-רעג).

ביחס לדברי הרמב"ם כתב הרב קאפח "כי כל הסתמכותו היא על חכמי האסטרונומיה מחכמי העמים (אריסטו). וחשוב לדעת... כי בימינו כבר נשתנו מושגים הללו מן הקצה אל הקצה, ויש דברים שהיו אמת מוחלטת ונהרסו כליל" [הלכות יסודי התורה פרק ג הערה א]. מדבריו נראה שעל פי המדע הידוע לנו כיום גישתו המדעית של הרמב"ם בנושא זה נדחתה. עוד הוסיף שאין בכך משום פגם באמונה, מפני שהרמב"ם מתבסס על דברי אריסטו ולא על דברי חז"ל. הרב קוק כתב שעל אף הידיעה המדעית כיום שתנועת הכוכבים נובעת מכוח המשיכה, אין מי שיכול להוכיח באופן מוחלט שאין בחינה מסוימת של חיות לכוכבים [מאמרי הרא"ה עמ' 110]. מיחסו של הרמב"ם לגרמי השמים, ניתן ללמוד שאל לנו להיתפס לצד החיצוני של הדברים ולהסתכל רק על עולם החומר, אלא יש לכוון את המבט פנימה ולהבונן במהלכים הרוחניים שבמציאות.

שאלות לדיון

לאור דברי הרמב"ם, איך ניתן בכל זאת לעורר את רצוננו לעבודה רוחנית מתוך רצון והשתוקקות? חז"ל אמרו במסכת אבות "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא". האם זה סותר את דברי הרמב"ם כאן?

ג

ועתה אהל לדבר במה שכונתי לו: הוי יודע, כי כמו שלא ישיג הסומא עין הצבעים, ואין החרש משיג שמע הקולות, ולא הסרס תאנת המשגל - כן לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיים. וכמו שהדגים אינם יודעים יסוד האש, לפי שהיותם ביסוד שהוא הפכו - כן אין נודע בזה העולם הגופני תענוג העולם הרוחני. אבל אין אצלנו, בשום פנים, תענוג זולתי תענוג הגוף בלבד, והשגת החושים מן המאכל והמשגת והמשגל; וכל מה שזולתי אלה - הוא אצלנו בלתי מצוי, ואין אנו מפירין אותו ולא נשיג אותו בתחלת המחשבה, אלא אחר חקירה גדולה. וראוי להיות כן, - לפי שאנחנו בעולם הגופני, לפיכך אין אנו משיגים אלא תענוגיו הגרועים, הנפסקים; אבל התענוגים הנפשיים הם תמידיים, עומדים לעד ואינם נפסקים; ואין ביניהם ובין אלו התענוגים יחס, ולא קרבה בשום פנים. ואין ראוי אצלנו בעלי התורה, ולא אצל האלהיים מן הפילוסופים שזאמר שהמלאכים והכוכבים והגלגלים אין להם תענוג - אבל באמת שיש להם תענוג גדול מאד במה שהם יודעין ומשיגין באמתת הבורא יתברך, ובזה הם בתענוג תמידי שאינו נפסק.

ואין תענוג גופני אצלם ואינם משיגין אותו, לפי שאין להם חושים כמונו שישיגו בהם מה שאנו משיגין אותו. וכמו כן אנחנו, כשיזדכר ממונו מי שיזדכר ויעלה לאותה מעלה אחר מותו - אינו משיג התענוגים הגופניים, ואינו רוצה בהם, אלא כעין שיזרצה המלך, שהוא גדול הממשלה, שיתפשט ממלכותו וממשלתו ויחזר לשחק עם הנערים בכדור ברחובות העיר - אף-על-פי שכבר היה בזמן שעבר בלא ספק טוב בעיניו לשחק בכדור מן המלכות - וזה בקטנות שניו כשלא היה מבחין בין מעלת שני העניינים, כמו שאנחנו היום משבחין ומנשאים תענוגי הגוף על תענוגי הנפש.

הגוף אינו משיג תענוג נפשי

התענוגות הנפשיות

עין הצבעים - ראיית הצבעים. תאנת המשגל - תאוות המין. הנפשיים - הרוחניים. שהיותם ביסוד שהוא הפכו - שקיומם במים שהם היפך האש. הנפסקים - תאוות העולם הזה הם זמניים. יחס - השוואה ודמיון. האלהיים מן הפילוסופים - הפילוסופים שהתקרבו למדרגות רוחניות אמיתיות. כשיזדכר - כשיזכר. אלא כעין וכו' - הרצון בתענוגי הגוף במצב זה דומה לרצון המלך לחזור לשחק בכדור.

